

Ірина Вітюк, Василь Муравицький. Концепт благоговіння перед життям А. Швейцера у розрізі екологічної етики Церкви АСД / Ірина Вітюк, Василь Муравицький // Енергоефективність та екологічно прийнятне енергозабезпечення з позицій християнської відповідальності за створіння. Матеріали міжнародного наукового семінару (Ужгород, 10-13 лютого 2010 р.). – Ужгород, 2010. – С. 142-146.

*Ірина Вітюк, кандидат філософських наук, ЖДУ імені Івана Франка
Василь Муравицький, аспірант, ЖДУ імені Івана Франка*

КОНЦЕПТ БЛАГОГОВІННЯ ПЕРЕД ЖИТТЯМ А. ШВЕЙЦЕРА У РОЗРІЗІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕТИКИ ЦЕРКВИ АСД

У статті розкривається сутність етичного вчення Альберта Швейцера під назвою "Благоговіння перед життям" у контексті екологічно-етичної доктрини Церкви адвентистів сьомого дня. Зокрема розглядається програма "Санітарна реформа", розгорнута Церквою АСД в наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Програма є засобом служіння Богу, з одного боку, і етичного самовдосконалення людини, розкриття в ній образу і подоби Бога, з іншого. Особливо наголошується на принципі відповідальності людини за природу, яку вона несе і перед людством, і перед Богом.

Екологічна етика сьогодні залишається перспективною сферою досліджень. Серед філософів, які звернулися до питань екології, одним із перших був Альберт Швейцер, автор відомого філософсько-етичного вчення "Благоговіння перед життям". Саме у розрізі його концепту благоговіння перед життям хочеться розглянути екологічну етику такого напрямку пізнього протестантизму, як Церква адвентистів сьомого дня.

Християнство не стоїть осторонь гострих проблем сучасності, зокрема екологічних. Особливо зацікавлені в розробці еколого-етичних норм протестантські течії християнства, які активно впроваджують у життя

євангелізаторські програми, зокрема Церква адвентистів сьомого дня. Слід зауважити, що екологічну етику в названій конфесії можна розглядати як засіб оптимізації віровчення, раціоналізації концептуальних положень, наближення доктрини до реалій сучасного життя.

Концепт благоговіння перед життям виходить з того, що криза сучасної культури загрожує цивілізації, а отже, пропонує новий засіб подолання духовної кризи – нову загальнолюдську етику. Згідно з пропонованою А. Швейцером етикою, головною цінністю є життя в усіх його проявах. Відповідно добром є будь-який вчинок людини, який сприяє збереженню і процвітанню життя, який є природним і правдивим. І навпаки, перешкоджаючи утвердженню життя, людина чинить зло [1].

Отже, нова етика ґрунтується на розрізненні між добром і злом за критерієм відношення до життя: добро сприяє утвердженню життя, одухотворяє, прославляє життя; зло – те, що завдає шкоди життю.

Як писав один з видатних діячів у царині екології та етики землі, американський вчений Олдо Леопольд, етика ґрунтується на засадах взаємозалежності частин однієї спільності [2]. Питання в тому, чи включати до цієї спільності природу як рівноправну частину. А. Швейцер вважав, що великої помилки допускалися етики попередніх епох, виключивши природу з етичних відносин, обмежуючись лише відносинами між людьми. На його думку, життя тварин і рослин "таке ж святе, як і життя людини [2]". Однак він визнавав право на вбивство життєвих форм, якщо це необхідно для підтримання іншого життя (адже і в дикій природі одні види вбивають інших). Моральною основою такого вчинку може бути лише крайня необхідність. В цьому можна провести паралель його поглядів з іудео-християнською традицією, якої дотримується й адвентизм: дозвіл Бога вживати в їжу тварин, тому що це було необхідним після потопу для виживання людини [2].

Концепція А. Швейцера, що отримала назву "Етика благоговіння перед життям", виходить з таких основних положень:

1. Абстрактна ідея світу має бути замінена реальним світом, повним життя.

2. Про світ людина знає лише те, що все існує, є проявом волі до життя. До цього світу людина має як пасивне, так і активне відношення. Як істота, яка пасивно ставиться до світу, вона приходить до душевного зв'язку з ним через упокорювання; як істота, активно ставиться до світу, вона приходить до духовного зв'язку з ним завдяки тому, що не живе для себе самої, а відчуває себе одним цілим з усім життям, яке знаходиться у сфері її впливу.

3. Почавши думати про таємницю свого життя і про зв'язки, що сполучають його з життям, людина вже не може ставитися до свого життя і життя, яке оточує її, не інакше, як відповідно до принципу "Благоговіння перед життям", і цей принцип не може не виявитися в етичному світо- і життєствердженні, яке проявляється в її діях. Людина повинна, за А. Швейцером, не просто жити, а по-справжньому випробувати життя.

4. Для людини, по-справжньому етичної, життя священне, навіть те, яке знаходиться на нижньому кордоні шкали цінностей. Цінність того чи іншого життя розрізняється лише у кожному конкретному випадку, під тиском необхідності, наприклад, коли людині належить вирішити, яким з двох життів вона повинна пожертвувати, щоб зберегти інше [1].

Близьким до концепту благоговіння перед життям є адвентистське розуміння "чистого" і "нечистого". Так, адвентисти сьомого дня культивують у віровченні заборону на вживання в їжу "нечистих" тварин, перелік яких згадується Книзі Левит, розділі 11, і Повторення Закону, розділі 14 [3].

Саме постулат про "нечисту" їжу ліг в основу соціальної програми "Санітарна реформа", яку розгорнула Церква АСД в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. У зв'язку з цією програмою можна розглядати положення А. Швейцера про важливість етичного самовдосконалення людини у контексті його етики. Він наголошує, що самовдосконалення слід підтверджувати діями людини, яка ґрунтується на "чистій" мотивації і здійснюється "чистими" засобами.

А. Швейцер стверджує, що співчуття і милосердя до всіх живих істот, незалежно від їх положення і ієрархії в природі – це норма існування в світі. Благоговіння перед Життям вимагає співчуття, любові в найвищому сенсі, тобто любові як служіння всім творінням, незалежно від їх близькості до

людської природи. А отже, вчення А. Швейцера розширює християнську етику любові до вселенських масштабів.

Церква АСД програму "Санітарна реформа" також зводить у ранг служіння Богу, але також розглядає її як засіб самовдосконалення людини. Саме їжа є одним з основних факторів впливу на стан, в якому знаходиться людське тіло, в адвентизмі – храм Господа, "вмістилище Боже". Один з ідеологів і дослідників адвентизму, В. Дайсінгер переконано стверджує, що на людей і сьогодні була б послана благодать Божа, якби вони дотримувалися настанови їсти м'ясо без крові та жиру. Таку заборону, згідно Біблії, отримав народ ізраїльський перед тим, як увійти в землю обітовану. В. Дайсінгер зазначає, що мета такого повеління в першу чергу – "сприятливо відобразитися на здоров'ї людини", і воно не має терміну придатності, стосується як тих людей, що її отримали безпосередньо, так наших сучасників [4].

З аналізу поглядів АСД на здоровий спосіб життя можна зробити висновок, що основна мета реформи здоров'я – не лише вилікувати людину від фізичних недугів, а допомогти їй досягти "максимально високого рівня здоров'я, зробити крок уперед до подальшого розвитку тіла, розуму і душі, для відновлення Божого образу в людях [4]".

Специфічним є погляд адвентизму на екологію у зв'язку із "Санітарною реформою". Екологія в АСД розглядається як "філософія медичної практики в широкому сенсі", а не лише як проблеми охорони оточуючого середовища [4]. Зазначимо, що ряд сучасних науковців також говорять про необхідність екологізації медицини, під якою розуміють "перехід від тактики усунення патології до стратегії управління здоров'ям [5]".

У зв'язку з цим ще однією важливою глобальною проблемою адвентисти виділяють екологію харчування. Збільшення споживання продуктів тваринного походження тягне за собою наряду з іншими значну витрату рослинних продуктів. За даними 2003 року, на корм худобі, призначеній для харчової промисловості, йде 40 процентів світового запасу зерна. Як зазначено в документі під назвою "Nutrition Action Health Letter" (1992), кількістю затраченого на тваринництво зерна можливо задовольнити потреби в

харчуванні в п'ять разів більшої кількості людей, ніж м'ясопродуктами, які ми в результаті отримуємо. Крім того, енергетичні затрати на виготовлення вегетаріанської їжі втричі менші, ніж тваринної [4].

Не варто також відкидати той факт, що величезні території землі зайняті пасовищами, включаючи й такі, які ще зовсім недавно були тропічними лісами. На доказ непоправної шкоди наводять такі цифри: один гамбургер, виготовлений у Коста-Ріці, "коштує" 15 квадратних метрів тропічних лісів, щорічне розширення фермерських угідь за рахунок тропічних лісів у басейні Амазонки сягає 10 мільйонів гектарів. Цей процес неминуче впливає на клімат, призводячи до незворотніх змін у всьому світі. Винищення тропічних лісів Африки, які є місцем зимівлі багатьох видів птахів з Північної Америки, спричиняє зменшення кількості цих птахів, що в свою чергу загрожує розповсюдженню шкідників, яких ці птахи знищували. Значить, альтернативним способом боротьби з ними є застосування хімічних речовин, які, потрапляючи з ґрунту в води світового океану, разносяться по всьому світові. Розширення обсягів тваринництва, що неминуче впливає з постійного збільшення населення Землі, загрожує також зменшенням світових запасів прісної води. Для виготовлення м'ясопродуктів витрачається близько 270 літрів води на людину в день [4].

Таким чином, хоча проблема харчування лише частково пов'язана з екологією, теологи адвентизму наголошують на тому, що вегетаріанство – більш "екологічна", не кажучи вже про те, що більш "етична" дієта. На її користь ними ж наводиться й медичний аспект проблеми. М'ясна їжа є носієм великої кількості оксидантів – жири, залізо. Їх надлишок в організмі спричиняє більше ніж 50 захворювань. Крім фактору харчування в організм оксиданти потрапляють, як зазначає американський вчений Кеннет Купер, також посередництвом наступних чинників, які є результатом забруднення навколишнього середовища: 1) тривале перебування під дією ультрафіолетового випромінювання, в природних умовах – під прямими сонячними променями; 2) хімічні компоненти, в тому числі й ліки та добрива, що потрапляють в організм через харчові продукти; 3) забруднене повітря,

особливо тютюновим димом; 4) радіація, включаючи космічне й рентгенівське випромінювання та ін. Для нейтралізації вільних радикалів, які таким чином отримують можливість руйнівної дії на організм, доктор Купер пропонує метод споживання природних антиоксидантів, які в основному містяться в продуктах рослинного походження, надаючи їм значну перевагу перед штучними антиоксидантами як менш ефективними [4].

Адвентистське вчення розглядає "екологічний спосіб життя" як "співробітництво з Богом", оскільки дотримання його принципів – це "намагання не порушувати встановлених Ним біологічних законів, закладених в самій людській анатомії й фізіології [4]".

Всі наведені вище аргументи ілюструють центральне положення екологічної доктрини Церкви АСД: людина безсила управляти природою без Бога [6].

З точки зору етики й моралі, можна провести паралель між Божими "прокляттями", даними людям в різні історичні епохи (про що свідчить Біблія), і сучасністю, щоб замислитися над вибором, який ми робимо і з результатами якого мусимо жити:

- земля перестає плодоносити: великі території колись родючих земель виснажені нераціональними методами господарювання або ж використовуються не за призначенням, розширюються пустелі, голод є реальністю для величезної кількості населення землі;
- діти хворіють: щороку з'являються нові й нові хвороби чи нові штами вже існуючих хвороб, від чого потерпають насамперед найбільш незахищені – діти;
- людство потерпає від ворогів: локальні міжнаціональні конфлікти; збройні сутички; терористичні акти стали ледь не буденною справою; загроза біологічної чи ядерної війни вже давно вийшла за рамки фантастичного припущення.

Те, що в кінці історії, згідно з Біблією, акцентується увага на "тих, хто нищив землю", доводить важливість екологічного фактору не лише для

людини, а для Бога, так само як і важкість злочинів проти природи, які також є гріхом і ведуть до загибелі.

Отже, підходячи до питань екології, в християнській етиці варто виходити з таких позицій:

- 1) Природа, так само як і людина, є творінням Божим;
- 2) Хоч і створена для людини, природа є не лише засобом, але й ціллю;
- 3) Відповідальність людини повинна поширюватися не лише на собі подібних, але й на "всі творіння Божі", в тому числі й природу;
- 4) Заповідь "не вбивай" варто застосовувати в екологічній етиці в найширшому смислі, тобто злочини проти природи слід трактувати нічим не легшими за злочини проти людини;
- 5) Відповідальність за екологічні злочини людина повинна нести не лише перед людьми, але й перед Богом, адже при другому пришестві Христос прийде "губити тих, хто губив Землю".

А. Швейцер стверджує, що людина є настільки вільною, наскільки використовує будь-яку можливість, щоб випробувати блаженство допомогти життю і відвести від нього страждання і руйнування. Етика А. Швейцера – Жива Етика, тобто етика Дії, яку треба здійснювати в світі тут і зараз, здійснюючи конкретні вчинки, реалізуючи в них свої моральні переконання і світогляд. Вона вписується в широковідомий принцип епохи глобальних проблем, який можна підсумувати такими словами: думай глобально, а дій локально; водночас співвідноситься із загальнолюдськими та релігійними етичними нормами.

Ключові слова: благоговіння перед життям, "Санітарна реформа", "чисті" і "нечисті" тварини, відповідальність, самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Швейцер А. Культура и этика [Електронний ресурс] / Альберт Швейцер // Режим доступу: www.koob.ru.

2. Нэш Родерик. Мечта о дикой природе в 2992 году / Родерик Нэш // Гуманитарный экологический журнал. – 2005. – Т. 7, Вып. 2 (16). Спецвыпуск. – С. 122-125.
3. В начале было Слово... ; [пер. с англ.]. – Заокский : Источник жизни, 1993. – 432 с.
4. Гудінг Д. Людина та її світогляд: для чого ми живемо, і яке наше місце у світі : в 3 т. / Д. Гудінг, Дж. Леннокс; [груповий переклад з рос. зі звіркою з англ. оригіналом] ; під заг. ред. М.А. Жукалюка. – К. : УБТ, 2007.
Т. 1. – 2007. – 416 с.
5. Межжерин В. Книга для разумения: Вселенная. Экология. Культура. Ноосфера / Виктор Межжерин. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
6. Живое вещество и ноосфера / [В.И. Вернадский]. – М. : Наука, 1994. – 672 с.

ALBERT SHWEITSER'S CONCEPT OF LIFE WORSHIP IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL ETHICS OF THE SEVEN DAY ADVENTISTS

The article reveals the essence of ethical ideas of Albert Shweitzer – his concept of life worship in the context of ecological-ethical doctrine of the seven day Adventists.

"Sanitary reform" the seven day Adventists developed in the end of the XX – the beginning of XXI centuries is highlighted. The program is the way to serve God, on one hand, on the other hand – the way of ethical improvement of a person. The principle of responsibility of a person for nature before mankind and God is emphasized.